

การจัดการศึกษาตามแนวคิดมอนเตสซอรี
ของโรงเรียนนานาชาติมอนเตสซอรีเชียงใหม่
EDUCATIONAL MANAGEMENT ACCORDING TO MONTESSORI
CONCEPT OF CHIANGMAI MONTESSORI INTERNATIONAL SCHOOL

สรญา ออลมาร์ก, Soraya Allmark
สังวาร์ วังแจ่ม, Sangwan Wangcham
มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่
North-Chiang Mai University
E-mail : sorayaallmark@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาตามแนวคิดมอนเตสซอรี และแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวคิดมอนเตสซอรีของโรงเรียนนานาชาติมอนเตสซอรีเชียงใหม่ ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองเด็กอนุบาล จำนวน 40 คน โดยใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ โดยกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 5 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า สภาพการจัดการศึกษาตามแนวคิดมอนเตสซอรีของโรงเรียนนานาชาติมอนเตสซอรีเชียงใหม่ ด้านการบริหารและการจัดการ ด้านการจัดประสบการณ์ และด้านคุณลักษณะเด็ก อยู่ในระดับมากทุกด้าน แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวคิดมอนเตสซอรีของโรงเรียนนานาชาติมอนเตสซอรีเชียงใหม่ ด้านการบริหารและการจัดการ คือ สถานศึกษาควรนำผลจากการประเมิน และผลการนิเทศการจัดการเรียนรู้มาใช้ในการเลื่อนเงินเดือนและค่าตอบแทนพิเศษ ควรนำหลักสูตรมอนเตสซอรีมาวิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบ ควรปรับเปลี่ยนวิธีการสอนในช่วงสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด 19 เป็นรูปแบบออนไลน์ และนำเทคโนโลยีมาช่วยในการเรียนรู้ให้มากขึ้น ควรจัดประชุมอบรมให้ความรู้กับผู้ปกครอง และส่งเสริมให้มีส่วนร่วมในการดำเนินการของโรงเรียนมากขึ้น ด้านการจัดประสบการณ์ ควรจัดการเรียนการสอนให้เด็กแบบรายบุคคลในช่วงอายุต่ำกว่า 4 ปี และรายกลุ่มย่อยเมื่อเด็กมีอายุ 4 ปีขึ้นไป ด้านคุณลักษณะเด็ก สถานศึกษาควรจัด

ประสบการณ์ให้เด็กมีสิทธิและเสรีภาพในการเรียนรู้ ควรจัดกิจกรรมและประสบการณ์ทั้งในและนอกห้องเรียน และควรมีนักจิตวิทยาประจำโรงเรียนเพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาเด็ก พร้อมทั้งสนับสนุนการเรียนรู้ตามหลักการมอนเตสซอรีในช่วงเวลาหลักของชีวิต

คำสำคัญ : การจัดการศึกษา, แนวคิดมอนเตสซอรี

Abstract

This research aims to study the Educational Management according to Montessori Concept, and to study developing methods on educational management according to Montessori Concept of Montessori International Schools, Chiang Mai. Populations are 40 executives, teachers, and parents of kindergarten children. The data gathered is by questionnaires and interviews of the selected five people from the main group then it is analyzed by searching for average, standard deviation, and the content analysis

Research result found that states of educational management according to Montessori Concept of Montessori International Schools, Chiang Mai, regarding the administration and management, experience arrangement, and children characteristics are at high level for all. Methods and means to develop educational management according to Montessori Concept of Montessori International Schools, Chiang Mai are as follow. For administration and management, educational institutions should take results of evaluation and supervision on the learning management to apply for salary promotion and rewards. Also, they should take Montessori program to cautiously analyze the relevant contexts, change the teaching methods during COVID-19 epidemic situation into online platform, use technology to gain the support of learning, provide meeting of educational training for parents, and promote more participation of school operation. For experience management, they should provide individual learning for children under 4 year-old, and arrange sub-group learning for children at 4-year old or higher. For children characteristics, educational institutions should arrange experience upon children's rights and

freedom of learning. They should provide both in class and extracurricular activities and experiences. Moreover, there should be school psychologist to assist children and solve their problems as well as support the learning in accordance with Montessori principle during major period of their life.

Keywords : Educational Management, Montessori Concept

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษาทุกระดับ สิ่งที่มีอิทธิพลโดยตรง คือ ข้อมูลทางด้านปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษาซึ่งส่วนใหญ่จะมีต้นกำเนิดมาจากต่างประเทศ ที่ได้รับการยอมรับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ แนวคิดมอนเตสซอริว่าเป็นแนวความคิดที่เหมาะสมในการจัดการศึกษา ที่ให้ความสำคัญกับเด็กเป็นรายบุคคล สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่สนับสนุนให้ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

แนวคิดมอนเตสซอริมีหลักการ คือ เด็กจะต้องได้รับการยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคล การเรียนรู้ เด็กได้จับต้องสื่อหรือเล่นอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เลือกเอง และเด็กจะเรียนได้ดีที่สุดในสภาพการจัดสิ่งแวดล้อมอย่างมีจุดมุ่งหมาย โดยมีครูเป็นผู้จัดสิ่งแวดล้อมและเป็นผู้สนับสนุน ให้เสรีภาพ ให้คำปรึกษา และกระตุ้นให้เด็กคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง เด็กปฏิบัติอย่างมีความสุข สนุกสนาน และเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัส (กุลยา ตันติผลาชีวะ, 2551, น. 68-81) ใน 5 กลุ่มประสบการณ์ ได้แก่ กลุ่มชีวิตประจำวัน กลุ่มประสาทสัมผัส กลุ่มภาษา กลุ่มคณิตศาสตร์ และกลุ่มประสบการณ์ ห้องเรียนแบบคละอายุเด็กถูกจัดเตรียมไว้เหมาะสมสำหรับเด็กในแต่ละช่วงวัย โดยเด็กจะได้รับการช่วยเหลือด้วยวิธีที่ถูกต้องและเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมอย่างเป็นอิสระ

การจัดการเรียนการสอนแบบมอนเตสซอริ ถูกนำไปใช้ในหลายประเทศทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยได้มีโรงเรียนหลายแห่งนำแนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบมอนเตสซอริมาใช้ ตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทยที่ประกาศในพระราชบัญญัติการศึกษา โดยโรงเรียนนานาชาติมอนเตสซอริเชียงใหม่ ซึ่งเป็นโรงเรียนเอกชนในระบบประเภทนานาชาติ ได้นำหลักสูตรของมูลนิธิมอนเตสซอริสากลแห่งประเทศออสเตรเลีย หรือ Montessori Australia Foundation (MAF) มาใช้จัดการเรียนรู้ ร่วมกับสมาคมมอนเตสซอริสากล หรือ Association Montessori International (AMI) ให้มีมาตรฐานในการจัดการเรียนการสอน

ตามแนวคิดมอนเตสซอรีระดับนานาชาติ เพื่อพัฒนาการศึกษาสู่เป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด และสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา พุทธศักราช 2561 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำให้ผลการประเมินคุณภาพภายนอก รอบสี่ (พ.ศ. 2559 - 2563) การศึกษาปฐมวัยจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) อยู่ในระดับคุณภาพ “ดี” ทั้งด้านคุณภาพของเด็ก ด้านกระบวนการบริหารและจัดการ และด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการจัดการศึกษาตามแนวคิดมอนเตสซอรีของโรงเรียนนานาชาติมอนเตสซอรีเชียงใหม่ และแนวทางการพัฒนา เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหาร ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนบรรลุผลตามเป้าหมายของหลักสูตรสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาตามแนวคิดมอนเตสซอรีของโรงเรียนนานาชาติมอนเตสซอรีเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวคิดมอนเตสซอรีของโรงเรียนนานาชาติมอนเตสซอรีเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การจัดการศึกษาตามแนวคิดมอนเตสซอรีของโรงเรียนนานาชาติมอนเตสซอรีเชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย และวิธีการสุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองของเด็กอนุบาลในโรงเรียนนานาชาติมอนเตสซอรีเชียงใหม่ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 40 คน ได้แก่ ผู้บริหาร จำนวน 3 คน ครู จำนวน 5 คน ผู้ปกครองของนักเรียน จำนวน 32 คน กลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้จำนวนตัวอย่างทั้งสิ้น 5 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร จำนวน 2 คน คือ ผู้รับใบอนุญาตและผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอนระดับอนุบาลชาวต่างประเทศ จำนวน 2 คน ที่มีคุณวุฒิรับรองตามมาตรฐานมอนเตสซอรี (Association Montessori International : AMI) และตัวแทนผู้ปกครองจากคณะกรรมการบริหารโรงเรียน จำนวน 1 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการหาคุณภาพของเครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และ ตัวแทนผู้ปกครอง การสร้างและตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม ดังนี้

- 1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสร้างแบบสอบถาม
- 2) สร้างแบบสอบถามโดยมีเนื้อหาครอบคลุมวัตถุประสงค์การศึกษาที่กำหนดไว้
- 3) นำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) ของคำถามแต่ละข้อโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item Objective Congruence : IOC) ของข้อคำถาม

- 4) เลือกข้อที่มีค่าคะแนนตั้งแต่ 0.67 - 1.00

- 5) นำแบบสอบถามที่ผ่านการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

- 6) นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน ซึ่งเป็นผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง โรงเรียนนานาชาติเมริทตัน บริติช สังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเชียงใหม่

- 7) นำแบบสอบถามที่ทดลองใช้มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.960

- 8) จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ผ่านการหาค่าความเชื่อมั่นเรียบร้อยแล้วนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

แบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และตัวแทนผู้ปกครองเพื่อหาแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวคิดมอนเตสซอรีของโรงเรียนนานาชาติมอนเตสซอรีเชียงใหม่ ได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

- 1) ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและผลวิเคราะห์ข้อมูลในแบบสอบถามเพื่อนำมาสร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง

- 2) สร้างแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง จากความรู้ที่ได้ในการศึกษาเอกสารและผลการวิเคราะห์ข้อมูลในแบบสอบถาม ให้มีเนื้อหาครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ต้องการหาแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวคิดมอนเตสซอรีของโรงเรียนนานาชาติมอนเตสซอรีเชียงใหม่

- 3) นำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่สร้างขึ้นเรียบร้อยแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง

4) นำแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และจัดทำเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างที่สมบูรณ์

5) นำแบบสัมภาษณ์ แบบกึ่งโครงสร้างนั้นไปสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และตัวแทนผู้ปกครอง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะสังคมศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี-เชียงใหม่ ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนนานาชาติมอญเชียงใหม่ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในส่วนแบบสอบถามได้ส่งแบบสอบถามให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเพื่อดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง นำแบบสอบถามที่รับคืนทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ทุกฉบับ จำแนกแบบสอบถามโดยการคัดแยกฉบับตามสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ และได้นัดหมาย วัน เวลา ในการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และตัวแทนผู้ปกครองเป็นรายบุคคล โดยขออนุญาตบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ ใช้เวลาประมาณคนละ 30 นาที

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นำข้อมูลมาแจกแจงความถี่ (Frequency distribution) และหาค่าร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบความเรียง ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยรวมและเป็นรายด้าน และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบความเรียง แล้วนำผลการวิเคราะห์ทางสถิติมาแปลผลข้อมูลตามเกณฑ์ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556, น. 121)

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 แปลความหมายว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 แปลความหมายว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 แปลความหมายว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 แปลความหมายว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 แปลความหมายว่า มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อยที่สุด

แบบสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และตัวแทนผู้ปกครอง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ตามประเด็นต่าง ๆ และนำเสนอในรูปแบบของความเรียง

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์การจัดการศึกษาตามแนวคิดมอนเทสซอร์รี่ของโรงเรียนนานาชาติ มอนเทสซอร์รี่เชียงใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.98$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการจัดประสบการณ์ อยู่ในระดับมาก รองลงมาด้าน คุณลักษณะเด็ก อยู่ในระดับมาก และด้านการบริหารและการจัดการ อยู่ในระดับมาก

ด้านการบริหารและการจัดการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.85$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือการจัดการด้านบุคลากร อยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ การจัดทำหลักสูตร อยู่ในระดับมาก การบริหารจัดการ อยู่ใน ระดับมาก ตามลำดับ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้าย คือ การทำงานกับผู้ปกครอง อยู่ใน ระดับมาก

ด้านการจัดประสบการณ์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.06$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ อยู่ใน ระดับมาก รองลงมาคือ การจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับมาก และการประเมินพัฒนาการ อยู่ใน ระดับมาก ตามลำดับ

ด้านคุณลักษณะเด็ก โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.05$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ ด้านสติปัญญา อยู่ในระดับมาก รองลงมา คือ ด้านสังคม อยู่ในระดับมาก และด้านร่างกาย อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ และ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยลำดับสุดท้าย คือ ด้านอารมณ์และจิตใจ อยู่ในระดับมาก

แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวคิดมอนเทสซอร์รี่ของโรงเรียนนานาชาติ มอนเทสซอร์รี่เชียงใหม่ สามารถสรุปได้ดังนี้ ด้านการบริหารและการจัดการ สถานศึกษาควรนำ ผลจากการประเมิน และผลการนิเทศการจัดการเรียนรู้มาใช้ในการพิจารณาเลื่อนเงินเดือนและ ค่าตอบแทนพิเศษ ควรนำหลักสูตรมอนเทสซอร์รี่มาวิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบ ควรปรับเปลี่ยนวิธีการสอนในช่วงสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด 19 เป็นรูปแบบออนไลน์ และนำเทคโนโลยีมาช่วยในการเรียนรู้ให้มากขึ้น ควรจัดปฐมนิเทศ จัดประชุมอบรมให้ความรู้ กับผู้ปกครอง และมีส่วนร่วมในการดำเนินการของโรงเรียนมากขึ้น ด้านการจัดประสบการณ์ สถานศึกษาควรจัดการเรียนการสอนให้เด็กแบบรายบุคคลในช่วงอายุต่ำกว่า 4 ปี และรายกลุ่ม ย่อยเมื่อเด็กมีอายุ 4 ปีขึ้นไป ควรมีการประเมินการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้เพื่อปรับปรุง และพัฒนา และควรจัดทำเอกสารการประเมินพัฒนาการให้มีรูปแบบมาตรฐานเดียวกัน ด้านคุณลักษณะเด็ก สถานศึกษาควรเน้นการปฏิบัติที่เป็นกระบวนการ มีระบบระเบียบขั้นตอน ควรจัดประสบการณ์ให้เด็กมีสิทธิและเสรีภาพในการเรียนรู้ ควรจัดกิจกรรมและประสบการณ์

ทั้งในและนอกห้องเรียน และควรมีนักจิตวิทยาประจำโรงเรียนเพื่อช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาเด็ก พร้อมทั้งสนับสนุนการเรียนรู้ตามหลักการมอนเทซซอรีในช่วงเวลาหลักของชีวิต

อภิปรายผลการวิจัย

การจัดการศึกษาตามแนวคิดมอนเทซซอรีของโรงเรียนนานาชาติมอนเทซซอรีเชียงใหม่ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านการจัดประสบการณ์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะหลักการมอนเทซซอรีเป็นการจัดการเรียนรู้ให้เด็กตามความสามารถ ได้ทำงานผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ไปตามทักษะและลำดับความยาก-ง่าย เน้นการใช้สื่ออุปกรณ์ มีเป้าหมายสูงสุดของการสอน คือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง มีพัฒนาการเต็มศักยภาพตามวัย และเป็นคนดี มีคุณธรรม เพื่อให้เติบโตเป็นผู้นำที่ประสบความสำเร็จในอนาคต ตรงกับมาตรฐานการศึกษาระดับปฐมวัย พ.ศ. 2561 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2561) เพื่อประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา ในมาตรฐานที่ 3 เรื่องการจัดประสบการณ์ที่เน้นเด็กเป็นสำคัญ ที่ส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุลเต็มศักยภาพสร้างโอกาสให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เล่นและปฏิบัติอย่างมีความสุข จัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ใช้สื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับวัย สอดคล้องว่าที่ร้อยตรีหญิงมลฤดี วิชาศรี (2561) ได้ศึกษา เรื่องแนวทางการพัฒนาการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดมอนเทซซอรีสำหรับเด็กปฐมวัยของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2 ที่ศึกษาระดับการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดมอนเทซซอรีและศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดมอนเทซซอรี โดยวิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาระดับการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดมอนเทซซอรี และขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดมอนเทซซอรี ผลการวิจัย พบว่า ระดับการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดมอนเทซซอรีสำหรับเด็กปฐมวัยโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ 1) หมวดชีวิตประจำวัน 2) หมวดประสาทรับรู้ 3) หมวดภาษา 4) หมวดคณิตศาสตร์ ตามลำดับ และแนวทางการพัฒนาการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดมอนเทซซอรี สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมในหมวดคณิตศาสตร์ให้ต่อเนื่องสม่ำเสมอ ส่งเสริมและพัฒนาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยสื่ออุปกรณ์ที่เป็นรูปธรรมไปสู่นามธรรม เด็กได้ฝึกปฏิบัติซ้ำ ๆ เริ่มจากง่ายไปหายาก พร้อมทั้งส่งเสริมการผลิตสื่อที่หลากหลาย ควรจัดประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวเด็กและที่สำคัญผู้บริหารต้องสนับสนุน โดยมีผู้เชี่ยวชาญติดตามพร้อมให้คำแนะนำ

ด้านคุณลักษณะเด็ก โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านสติปัญญา ด้านสังคม ด้านร่างกาย และด้านอารมณ์และจิตใจ ตามลำดับ แสดงให้เห็นถึงการจัดการศึกษาตามแนวคิดมอนเตสซอรีช่วยส่งเสริมพัฒนาการเด็กทั้งสี่ด้านผ่านการเรียนรู้จากสื่อและการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าได้เป็นอย่างดี ซึ่งสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2560, น. 35-41) กล่าวว่าจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัยเป็นการจัดประสบการณ์แบบกิจกรรมในลักษณะการบูรณาการผ่านการเล่น การลงมือกระทำจากประสบการณ์ตรงอย่างหลากหลายเพื่อส่งเสริมพัฒนาการครอบคลุมทุกด้าน คือ ด้านร่างกาย ให้เด็กได้มีโอกาสพัฒนาการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และการประสานสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อและระบบประสาทในการทำกิจวัตรประจำวันหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้านอารมณ์ จิตใจ ให้เด็กได้แสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกของตนเองที่เหมาะสมกับวัย ตระหนักถึงลักษณะพิเศษเฉพาะที่เป็นอัตลักษณ์ มีความสุข ร่าเริงแจ่มใส การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ได้พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม สนุกทริยภาพ ความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง และความเชื่อมั่นในตนเองขณะปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ด้านสังคม ให้เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ รอบตัวจากการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านการเรียนรู้ทางสังคม เช่น การเล่น การทำงานกับผู้อื่น ฯลฯ การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งต่าง ๆ ด้านสติปัญญา ให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมบุคคล และสื่อต่าง ๆ ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กพัฒนาการใช้ภาษา จินตนาการความคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา การคิดเชิงเหตุผล การคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ รอบตัว และมีความคิดรวบยอดทางคณิตศาสตร์ที่เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ต่อไป และสอดคล้องกับกรณีการ คำตะ (2558) ได้ศึกษา เรื่อง การพัฒนากิจกรรมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวมอนเตสซอรีที่ส่งเสริมความสามารถทางคณิตศาสตร์ของเด็กปฐมวัย โดยใช้กระบวนการวิจัยและพัฒนา 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การสร้างและหาดัชนีประสิทธิผลของกิจกรรมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวมอนเตสซอรีที่ส่งเสริมความสามารถทางคณิตศาสตร์ ส่วนขั้นตอนที่ 2 เป็นการเปรียบเทียบความสามารถทางคณิตศาสตร์ของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังเรียนด้วยกิจกรรมด้วยกิจกรรมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวมอนเตสซอรีที่ส่งเสริมความสามารถทางคณิตศาสตร์ของเด็กปฐมวัย โดยผลการวิจัย พบว่า กิจกรรมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวมอนเตสซอรี ที่ส่งเสริมความสามารถทางคณิตศาสตร์ มีกระบวนการจัดประสบการณ์เรียนรู้ 4 ขั้นตอน มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด และแผนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวมอนเตสซอรีที่ส่งเสริมความสามารถทางคณิตศาสตร์ของเด็กปฐมวัย มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด เมื่อเด็กปฐมวัยที่เรียนด้วยด้วยกิจกรรมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวมอนเตสซอรีที่ส่งเสริมความสามารถทางคณิตศาสตร์ของเด็กปฐมวัย มีคะแนนเฉลี่ยความสามารถทาง

คณิตศาสตร์หลังเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยแสดงให้เห็นถึงการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดมอนเทสซอรีช่วยส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาได้เป็นอย่างดี

แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวคิดของมอนเทสซอรี จากการสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวคิดของมอนเทสซอรีของโรงเรียนนานาชาติมอนเทสซอรีเชียงใหม่ ด้านการบริหารและการจัดการ เรื่องวิธีการสอนในช่วงสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด 19 จากรูปแบบปกติเป็นรูปแบบออนไลน์ และนำเทคโนโลยีมาช่วยในการเรียนรู้นั้น ด้วยหลักการของมอนเทสซอรี ที่ไม่อนุญาตให้มีคอมพิวเตอร์ในห้องเรียน และจะเรียนรู้จากของจริง สื่อและอุปกรณ์เป็นหลัก หลักการเรียนรู้ผ่านจอ สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ ซึ่งพินดา ซาตยาภา (2559, น. 151-159) ได้นำเสนอแนวคิดและความสำคัญของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของเด็กปฐมวัย กับการนำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน เนื่องจากเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยในทุกรูปแบบโดยเฉพาะเทคโนโลยีทางการศึกษา ซึ่งหมายถึง เครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นอุปกรณ์ไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ที่นำมาสนับสนุนการจัดการศึกษา ได้แก่ คอมพิวเตอร์ โทรทัศน์ แท็บเล็ต เครื่องเล่น วีดีทัศน์ กล้องถ่ายภาพดิจิทัล สมาร์ทโฟน ฯลฯ ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน จึงต้องมีการเตรียมความพร้อมให้กับเด็กปฐมวัยทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญาให้มีความสมบูรณ์ครบทุกด้านเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตในโลกศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีความสุขในโลกยุคดิจิทัลและใช้เทคโนโลยีอย่างชาญฉลาด โดยเข้าใจทั้งประโยชน์และพิษภัยเพื่อให้มีภูมิคุ้มกัน รู้จักป้องกันตนเอง รู้จักคิดวิเคราะห์และตั้งคำถามต่อสิ่งต่าง ๆ ทำให้เกิดพฤติกรรมที่เหมาะสม สามารถใช้สื่อเทคโนโลยีให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต ทั้งของตนเอง ครอบครัวและสังคมต่อไปในอนาคต แต่ด้วยสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 ที่ไม่สามารถจัดประสบการณ์เรียนรู้รูปแบบปกติ (On site) เพราะไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้อาคารเรียน ทำให้ครูต้องปรับเปลี่ยนวิธีการสอนตามแนวทางมอนเทสซอรีเป็นรูปแบบออนไลน์ และนำเทคโนโลยีมาช่วยในการเรียนรู้ในรูปแบบสื่อออนไลน์ สอดคล้องกับงานวิจัยต่างประเทศของบริลีย์ โฮลบลูค (Briley Holbrook, 2021) ได้ศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบของนักเรียนและครูในโรงเรียนขนาดเล็กที่จัดการเรียนรู้แบบมอนเทสซอรีช่วงการระบาดใหญ่โรคโควิด 19 ของภาคเรียนฤดูใบไม้ผลิปีการศึกษา 2563 ในประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า การจัดการศึกษาในสถานการณ์ดังกล่าวทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนวันต่อวัน ทั้งในส่วนการเรียนรู้อ่านสื่อ และวัสดุอุปกรณ์ การจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้ในโรงเรียนเพื่อเป็นทางเลือกที่หลากหลายจากการเรียนรู้แบบมอนเทสซอรีดั้งเดิมที่เด็กก่อนวัยเรียนจะได้เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้จับต้องกระทำผ่านสื่อ อุปกรณ์

ถูกทดแทนด้วยการเรียนแบบออนไลน์ เพื่อให้เด็กมีคุณภาพชีวิตที่ดีและปลอดภัยจากการเจ็บป่วย

ด้านการทำงานกับผู้ปกครอง มีแนวทางการพัฒนาโดยการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในรูปแบบตัวแทนของคณะกรรมการสถานศึกษา ชมรมผู้ปกครอง ครู (PTA : Parent Teacher Association) เพื่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินการของโรงเรียน ในโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะการตัดสินใจในเรื่องสำคัญ ได้แก่ ปฏิทินโรงเรียน แผนกิจกรรม และโรงเรียนควรจัดประชุมและอบรมให้ผู้ปกครองมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษามอนเทสซอรีอย่างน้อย 2 ครั้งต่อปีการศึกษา สอดคล้องกับพัตธนันท์ ปาเป็ง (2562) ได้ศึกษาเรื่อง การบริหารงานวิชาการด้านกิจกรรมเสริมประสบการณ์ตามแนวคิดแบบมอนเทสซอรีของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า จุดอ่อนคือขาดความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เป็นระบบ ทำให้การจัดการบริหารงานวิชาการ ในสถานศึกษาบางแห่งไม่บรรลุเป้าหมายเท่าที่ควร จึงเป็นการดีหากทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาตามแนวทางมอนเทสซอรีด้านการจัดประสบการณ์

แนวทางการพัฒนาที่เสนอแนะให้สถานศึกษาควรจัดการเรียนการสอนให้เด็กแบบรายบุคคลในช่วงอายุต่ำกว่า 4 ปี และรายกลุ่มย่อยเมื่อเด็กมีอายุ 4 ปีขึ้นไป สอดคล้องกับงานวิจัยของพัตธนันท์ คุ่มครอง (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยโดยใช้การจัดประสบการณ์ตามรูปแบบมอนเทสซอรี (Montessori) โดยผลการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยโดยใช้รูปแบบมอนเทสซอรี พบว่า คะแนนหลังสอบเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นักเรียนมีพัฒนาการพฤติกรรมการทำงานเดี่ยวสูงขึ้น พฤติกรรมการทำงานคู่มิพัฒนาการสูงขึ้น และผลการพัฒนาการพฤติกรรมการทำงานกลุ่มทั้งหมด 4 กลุ่ม พบว่านักเรียนทุกกลุ่มมีคะแนนค่าเฉลี่ยสูงขึ้นหลังการเรียน โดยใช้การจัดประสบการณ์ตามรูปแบบมอนเทสซอรี

ในส่วนของการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบมอนเทสซอรีที่มีการจัดเตรียม สิ่งแวดล้อมและอุปกรณ์ให้เด็กได้ฝึกทักษะผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า เพราะมอนเทสซอรีเชื่อว่า เด็กคือผู้รู้ความต้องการของตนเองและมีความสามารถที่จะซึมซับการเรียนรู้ และประสบการณ์ จากสิ่งแวดล้อมได้ สอดคล้องกับ Kevin Rathunde (2003) ได้วิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบ ระหว่างโรงเรียนมอนเทสซอรีและโรงเรียนขนาดกลางแบบดั้งเดิม ด้านคุณภาพของ ประสบการณ์ใช้การสัมผัสประสบการณ์ ผลการวิจัยพบว่า ด้านประสบการณ์นักเรียนมอนเทสซอรี มีคุณภาพดีกว่าอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนด้านวิชาการโรงเรียนมอนเทสซอรีให้สังคมการเรียนรู้ กับโอกาสในการเรียนรู้ทางบวก

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ด้านการบริหารและการจัดการ สถานศึกษาควรมีการจัดอบรมการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดมอนเตสซอรี เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ และควรนำผลการประเมินการทำงานของครูและบุคลากร มาใช้ในการเลื่อนเงินเดือนและค่าตอบแทน ในการจัดทำหลักสูตร ควรมีการเลือกเนื้อหาในหลักสูตรให้มีความเหมาะสมกับบริบทที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบ ได้แก่ สภาพแวดล้อม สภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน สังคม ชุมชนและท้องถิ่น ก่อนนำไปใช้ ควรมีวางแผนการบริหารจัดการ โดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางในการบริหารจัดการโรงเรียนให้มากที่สุด และควรส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอนและการบริหารเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน ควรมีการจัดประชุมและอบรมให้ผู้ปกครองมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวการจัดการศึกษาแบบมอนเตสซอรี และรายงานผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการพัฒนาาร่วมกัน ในแต่ละเรื่องระหว่างบ้านกับโรงเรียน

ด้านการจัดประสบการณ์ ควรมีการจัดการเรียนรู้ โดยให้ความสำคัญกับการวางแผนการจัดประสบการณ์ตามหลักมอนเตสซอรีที่เหมาะสมกับเด็กรายบุคคลและรายกลุ่มย่อย ควรนำผลการประเมินการจัดการเรียนรู้มาใช้ประโยชน์ ควรมีการประเมินการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ สื่อและอุปกรณ์มอนเตสซอรีประจำห้องเรียนอยู่เสมอ และนำผลการประเมินมาปรับปรุงและพัฒนาการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ สื่อและอุปกรณ์มอนเตสซอรีประจำห้องเรียนอย่างต่อเนื่อง การประเมินพัฒนาการ ควรมีการวางแผนการสังเกตพฤติกรรมเด็กอย่างต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา

ด้านคุณลักษณะเด็ก ควรมีการวางแผนการจัดโครงการ กิจกรรม และการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการแก่เด็กอย่างต่อเนื่อง ควรมีการจัดโครงการ กิจกรรม และจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการให้แก่เด็ก รวมถึงประเมินผลการจัดโครงการ กิจกรรม และการจัดประสบการณ์เพื่อนำผลการประเมินไปพัฒนาต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวคิดของมอนเตสซอรีของผู้ปกครอง

2) ควรมีการศึกษารูปแบบการประเมินความสำเร็จในการพัฒนาการจัดการศึกษาตามแนวคิดของมอนเตสซอรี

3) ควรมีการศึกษาการออกแบบกิจกรรม และการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญาแก่เด็กตามแนวคิดของมอนเตสซอรี

เอกสารอ้างอิง

กรรณิการ์ คำต๊ะ. (2558). การพัฒนากิจกรรมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามแนวมอนเตสซอรีที่ส่งเสริมความสามารถทางคณิตศาสตร์ของเด็กปฐมวัย. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2551). การศึกษาสำหรับผู้ปกครองเด็กปฐมวัย. กรุงเทพฯ : เบริน-เบส บั๊คส์.

ว่าที่ร้อยตรีหญิงมลฤดี วิชาศรี. (2561). แนวทางการพัฒนาการจัดประสบการณ์ตามแนวคิดมอนเตสซอรี สำหรับเด็กปฐมวัยของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 2. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

บุญชม ศรีสะอาด. (2556). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

พัทธนันท์ ปาเป็ง. (2562). การบริหารงานวิชาการด้านกิจกรรมเสริมประสบการณ์ตามแนวคิดแบบมอนเตสซอรี ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่.

พัทธนิตย์ คุ่มครอง. (2561). การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของเด็กปฐมวัยโดยใช้การจัดประสบการณ์ตามรูปแบบมอนเตสซอรี (Montessori). (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

พนิดา ชาตยาภา. (2559). เทคโนโลยีกับเด็กปฐมวัยในศตวรรษที่ 21. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์). 6(2), 151-162.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). แนวทางการประเมินคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาระดับปฐมวัย ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานการศึกษาพิเศษ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2560). หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

Briley Holbrook. (2021). The changing classroom: a thematic analysis on the impacts of the Coronavirus pandemic on children and educators of a Montessori school. (Master's Thesis). Tennessee : University of Tennessee at Chattanooga.

Kevin Rathunde. (2003). Comparison of Montessori and Traditional Middle Schools : Motivation Quality of Experience, and Social Context Journal. เรียกใช้เมื่อ 28 สิงหาคม 2564 จาก <http://www.montessori-ami.org>.

